

Hvordan møte de flerspråklige barna og familiene deres

Innhold

Innledning.....	3
Barn og språk.....	4
Flerspråklighet	4
Morsmål	4
Utvikling av norsk som andrespråk	5
Språk og lek.....	5
Språkinnlæring i hverdagen.....	5
Den flerkulturelle barnehagen.....	6
Foreldresamarbeidet.....	6
Barnas første tid i barnehagen.....	7
Observasjon og kartlegging.....	8
Norskopplæring	10
Hva trenger vi av materiell for å drive språkopplæring.....	10
Enkel utstyrspakke for språkopplæring	11
Metodiske ideer.....	12
Den magiske språkposen.....	14
Grunnleggende begreper	15
Anbefalt litteratur	15

Innledning

De fleste barnehagene i Bærum har i dag flerspråklige barn i sine grupper. At vi gjør en god jobb i forhold til disse barna er en viktig samfunnsoppgave. Bærum kommune har derfor satt ned en prosjektgruppe. Mandatet er å lage et opplegg som skal hjelpe barnehagene å heve kvaliteten på det arbeidet som gjøres i forhold til disse barna og familiene. Med ekstra fokus på hvordan barnehagene kan gi flerspråklige barn gode betingelser for å lære norsk.

Dette heftet er ment å skulle være en hjelp for alle i personalgruppen til å hente informasjon om:

- barns språkutvikling,
- det å være flerspråklig i barnehagen
- det å være i et fremmed land og leve med to eller flere kulturer.
- foreldresamarbeid
- metodisk arbeid med norskopplæring

Dette er ingen lærebok, men vi ønsker å vise at vi med enkle midler uten store omlegginger kan heve kvaliteten på arbeidet. Vi henviser også til litteratur og materiell for de som ønsker ytterligere kunnskap.

Heftet er utarbeidet av :

Tonje Engelsen	- Fornebo barnehage
Eli Kiossovski	- Wøyen barnehage
Hanna Blindheim	- Rud barnehage
Lucy Sune	- Rud barnehage
Lisbeth Hansen	- Berger barnehage
Eli Apelseth Platou	- Gullhaug barnehage

Barn og språk

Barns språkutvikling starter ved fødselen. Barn tilegner seg språket på forskjellige måter. Felles for de fleste er at de ender opp med et funksjonelt språk i 4-5-års alderen.

Noen barn samler språket inni seg, det virker som om de kan det med en gang de begynner å snakke. Andre prøver og feiler, leker med språket og går gjennom mange faser før språket er godt.

Barn lærer språk av omsorgspersoner, andre barn, radio, TV o.s.v.

Flerspråklighet

Nærmere 80% av verdens befolkning vokser opp med flere enn ett språk. Etnisk norske barn skiller seg altså ut fra et flertall av barn i verden. Barna kan ha ett eller flere språk hjemme og et annet i barnehage og skole.

Vår jobb i barnehagen er å legge til rette slik at flerspråklige barn utvikler et godt og funksjonelt norsk språk.

Morsmål

Forskning viser at barn som har et godt grunnlag i sitt eget morsmål klarer seg bedre på andrespråket. Et viktig budskap fra barnehagepersonalet til foreldre med et annet morsmål enn norsk er: "Snakk ditt hjertes språk til barnet ditt". Barnet trenger å lære morsmålet av foreldrene sine. Barnehagen skal hjelpe til med norskinnlæringen.

Når vi har flerspråklige barn i gruppa, er det viktig å kartlegge barnets morsmålskunnskaper. Bruk tospråklig assistent, bruk tolk. Hvis barnet lever i et aksepterende miljø der språket brukes av menneskene rundt det, lære de flere språk på en god måte. Det er viktig at vi respekterer barnets morsmål og hjelper det til å føle stolthet over hjemmespråket.

La de tusen språk blomstre i barnehagen!

Utvikling av norsk som andrespråk

Det er vanlig at både barn og voksne som skal lære seg et nytt språk går gjennom en periode med mellomspråk. I denne perioden vil de bruke norske ord, men følge ordstillingen i morsmålet sitt. Særlig gjelder dette i setninger med nekteord. Enkelte blir lenge i en slik mellomspråkperiode. Spør gjerne foreldrene eller tospråklig assistent hvordan enkle setninger oversettes direkte til deres språk.

Språk og lek

Barn fra alle kulturer leker. Det foregår mye språklæring i barnas lek. Det er viktig at vi observerer om de flerspråklige barna har lekekompetanse. Kan de kodene som trengs for å delta i leken? Hvis ikke må de vi hjelpe dem til den nødvendige kunnskapen. God tilrettelegging av leken kan gjøre svært mye for innlæringen av det norske språket. Barn lærer mye av hverandre i leken, og bruker da språket mer spontant. Både regellek (spill, puslespill, paradiset o.s.v.) og rollelek krever en viss grad av språk hos den som deltar. Hvis vi har flerspråklige barn i gruppa som kan lite norsk, er det nødvendig å hjelpe disse barna inn i leken. De må forstå hva leken går ut på. Gjennom lek knytter barn vennskapsbånd!

Språkinnlæring i hverdagen

I barnehagene drives ofte språkopplæringen i små språkgrupper. Dette er både viktig og nyttig, og gjør det lettere å følge hvert barn systematisk. Vi skal likevel ikke glemme at det er i hverdagssituasjonene at det meste av samhandling og kommunikasjon foregår, både mellom barn og barn og barn og voksne. Gjennom for eksempel måltider, påkledning, toalettbesøk og praktiske oppgaver som skal utføres er det tusen emner å snakke om. Brukes disse stundene bevisst vil de enda sterkere bidra til språkutviklingen for både norske og flerspråklige barn. Dette er samtaler som ofte er

direkte knyttet til konkrete handlinger, noe som letter forståelse av innholdet.

Den flerkulturelle barnehagen

Et mål for barnehagene må være å ta vare på det flerkulturelle. Barnehagene skal være steder der barna trives, lærer, leker og utvikler seg dag for dag. Vi må prøve å være hverdagsbrukere av barnas kulturer, ikke bare den norske.

Alle kan lære nye ord, en sang, regle eller lignende på de aktuelle språkene. Spør foreldrene! Vi bør kjenne til høytider og tradisjoner slik at vi kan flette dette inn i barnehagens hverdag.

Foreldresamarbeidet

Samarbeidet med foreldrene er alltid viktig i barnehagen, men kanskje i enda større grad for de familier hvor barnehagen er et ganske ukjent begrep. Her må det tas andre hensyn.

Når vi skal ta imot nye flerspråklige barn og deres familier er det viktig å fokusere på det vi har felles; at barna skal oppleve en trygg og utviklende hverdag, barnas beste. Når det er sagt, skal det ikke legges skjul på at det kan være varierende oppfatninger av hva som er barnas beste.

Det er derfor viktig å få til en åpen kommunikasjon helt fra starten av. Hvis foreldrene kan lite eller ikke noe norsk, må det brukes tolk, evt. tospråklig assistent til den første samtalen som helst bør finne sted før barnet begynner i barnehagen.

Tenk igjennom hvilken informasjon som er viktig å få gitt med en gang. Barnehagens dagsrytme, måltider, påkledning, konfliktløsning, at barna kan risikere å bli skitne eller våte er i alle fall ting som er viktig å ha med. Vær konkret! Små og store ting i hverdagen er ofte viktigere i starten enn barnehagens satsningsområder og målsetninger. Dette kan komme etter hvert.

Det kan være vanskelig for foreldrene å overlate barna til fremmede. I mange kulturer vil dette være helt uhørt, og foreldrene trenger derfor å trygges på at personalet vet hva de holder på med og at barna blir vel tatt vare på.

Vi må finne ut hva som er viktig for foreldrene og formidle hvordan dette vil bli ivaretatt i barnehagen. Vi må vite noe om vaner og tradisjoner og regler som er ufravikelige. Dette er ikke alltid lett å finne ut fra første gangs samtale, men hvis vi går gjennom dagliglivet i barnehagen kommer vi inn på ganske mange temaer.

Det er også viktig å klargjøre hvilke forventninger foreldrene har til barnehagen og hvilke forventninger vi har til dem.

Får man til en åpen og aksepterende kommunikasjon vil både foreldrene og personalet ha forståelse for at det finnes løsninger på misforståelser og uenigheter

Foreldrene bør også oppfordres til å være tilstede i barnehagen da det er lettere å sette seg inn i ting man har sett med egne øyne.

Sett heller av tid til flere samtaler i starten så vil man lettere få løst ting som ellers kan utvikle seg til problemer. Vis interesse, ros barnet, spør!

Gjennom tolketjenesten kan man få oversatt informasjonsskriv til ulike språk.

Barnas første tid i barnehagen

Første bud når vi skal ta i mot barn i barnehagen er å skape trygghet. Når det gjelder flerspråklige barn med lite eller ikke noe norsk språk må vi tenke litt annerledes enn ellers. Dette er uavhengig av om vi har tospråklig assistent eller ei.

- Gode og trygge relasjoner til i første omgang en voksen (gjerne familiens kontaktperson).
- Bånd til en eller flere andre barn (forløper til vennskap). Gjerner gjennom forskjellige former for grupper.
- Forutsigelig hverdag. Fast dagsrytme.

- Visualisering. Bilder som viser dagsrytmen fortløpende. Bilder fra hverdagslivet i barnehagen, forskjellige aktiviteter, måltider, lek, turer o.s.v. Lurt med digitalkamera så det kan vises med en gang. Kan kjøres ut på vanlig papir. Beskrivende bilder/flanellograf til sanger, eventyr o.l.
- Snakk mye og tydelig og beskriv med kroppen.
- Skap situasjoner og aktiviteter som barnet mestrer. Alle barn trenger å oppleve at de får noe bra til hver dag. Mestringsfølelse stimulerer lærelyst.
- Aksepterende og hyggelig holdning i forhold til foreldrene.
- Naturlig nysgjerrighet og interesse i forhold til barnets språk og kultur.
- Oppmerksomhet, omsorg og klare rammer.
- Bruk av humor.

Dette er holdepunkter som kan virke selvfølgelige, men det kan likevel være lurt å tenke igjennom i hvilken grad vi følger dem i hverdagen.

Observasjon og kartlegging.

I barnehagen bruker vi mye tid på å observere barna. Det er viktig for å bli kjent med hvert enkelt barn. Når vi har flerspråklige barn i gruppa må vi kartlegge hva de forstår av det norske språket og hva de forstår av morsmålet sitt. For å kartlegge morsmålet må vi ha tilgang til tospråklig assistent eller tolk. Det norske språket kan vi kartlegge på ulike måter.

- Vårt råd i observasjonsarbeidet er å lytte til barna, snakke med dem og dokumentere kunnskapen/språkferdighetene de har i en bok eller perm.
- Det er nødvendig å skrive ned hvilke ord barnet kan i gitte situasjoner. Bruk daglige observasjoner, løpende protokoller eller kartleggingseskjema.

- Rollelek er en viktig arena for barnets frie språkbruk. Vær oppmerksom på hvor godt barnet kommer inn i leken og i hvor stor grad språket blir benyttet og forstått. Bruk gjerne diktafon eller båndopptager.
- Video av barn kan være et godt hjelpemiddel til å observere språkforståelse hos det enkelte barnet.

Mange etterlyser gode tester som kan brukes til kartlegging av flerspråklige barn. I dag har vi ingen tester som er laget med henblikk på flerspråklige barn. Vi er derfor henvist til å bruke det test/observasjonsmateriellet vi bruker ellers i barnehagen. Det varierer hva barnehagene bruker, vi nevner noen eksempler:

Askeladden. Kartlegger talespråk og språkforståelse. Mange barnehager har fått opplæring. Kan lånes på Haug.

Tras. Dette er et nytt kartleggingsmaterieell - kartlegger talespråk, språkforståelse og språket brukt i kommunikasjon. Førskolelærere vil bli tilbudt opplæring i denne testen i løpet av neste barnehageår.

Bo Ege 1 og 2. Kartlegger hoved-over-og underbegrep. Kan lånes på Haug.

Se bildet - si ordet. Kan lånes på Haug.

EVA. Talespråk og begrepsforståelse. 1 $\frac{1}{2}$ -3 år, men kan brukes til eldre barn som kan lite norsk. Kan lånes på Haug.

Når det gjelder bruk av tester og standardisert observasjonsmaterieell er det viktig å ikke score disse når de brukes til flerspråklige barn. Det viktige er å finne ut hva barna kan, og hva de strever med, ikke å sammenlikne resultatene med hva det er forventet at norske barn på samme alder kan. Resultatene brukes til å kartlegge hva det er nødvendig å arbeide med, og å følge med på at utviklingen går i riktig retning.

Ta gjerne kontakt med ressurscenteret på Haug, der har de god oversikt over og kunnskap om slikt materieell.

Telefon 67 16 40 00 - spør etter lekoteket.

Språkopplæring er ikke komplisert, men det er viktig at utstyr og materiell er lett tilgjengelig slik at planlagte og spontane språkstunder enkelt lar seg gjennomføre.

- Alle barnehager bør ha et språkrom, et skap eller feks. en mobil språkvogn.
- Her samler man utstyr og materiell som er fine å bruke i språkopplæringen, tenk enkelt vi har mye av dette i barnehagene allerede.
- Hver barnehage bør opprette et "språkteam" feks. tre av personalet som er ansvarlige for å drive arbeidet fremover. Det bør settes opp faste møter.
- Språkgrupper - fast tid for språkopplæring i smågrupper, bør inn på ukeplanen.

Hva trenger vi av materiell for å drive språkopplæring

Snakkepakken er et språkutviklingsverktøy som forhandles av Riktige Leker. Her får man en ferdig utstyrspakke med eget veiledningshefte. Mye av dette utstyret har vi i barnehagene allerede, men selve veiledningshefte ser vi som et nyttig verktøy for alle barnehager.

Mer om Snakkepakken: www.snakkepakken.no

Ordretelefon: 22 01 78 50, eller faks: 22 01 78 53

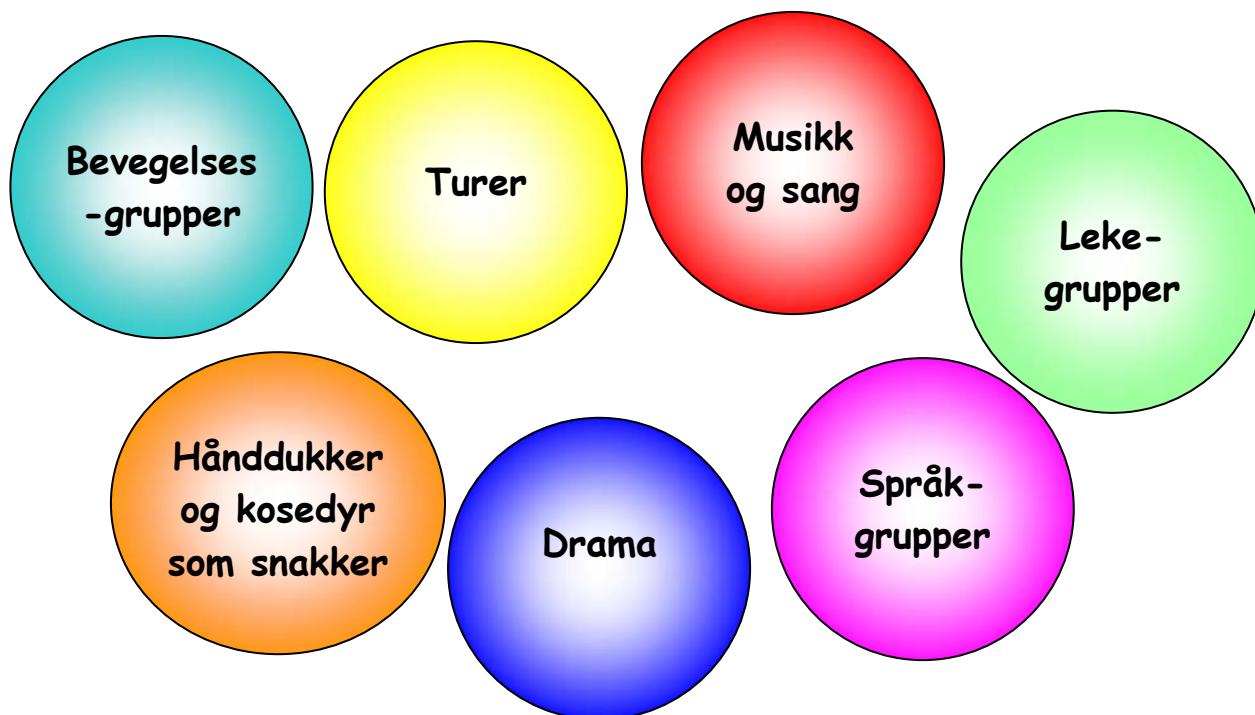
På den neste siden har vi laget et forslag til en utstyrspakke for språkopplæring. Vi ser for oss at hver barnehage samler sammen (eventuelt kjøper noe nytt) utstyr slik at arbeidet med språkopplæring blir enkelt å få til i en travel barnehagehverdag.

Enkel utstyrspakke for språkopplæring

Tenk enkelt, vi har mye av dette i barnehagen allerede- men vi bør få samlet det på ett sted !!

1. Spill	2. Bøker	3. Samtalebilder	4. Flanellograf
<p>Se hva som finnes i barnehagen av spill, her er noen forslag:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Plum får oss til å snakke - Gullhår og de tre bjørnene (Nathan - Riktige leker) - Fri fantasi (Ravensburger) - Min første lotto (Damm) - Lydlotto (Ilka, Riktige leker) - Memento (Alga- Briokat) 	<p>Start med enkle billedbøker, vi har masse bra i barnehagene.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tassen "Klærne mine" - Jeg er i butikken (Litor) - Min første pekebok om kroppen (Litor) - Mine første oppdagelser (NKS forlaget) - Snakkeboka (Litor) - Klistremerkebøker 	<p>Alle typer bilder kan brukes !!</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bilder fra blader- - Bilder fra "gamle"spill - Barna tar med bilder - Fotografier - Colorcards/Imagier photos (Riktige leker) - Lag en billedserie av dagsrytmen (kamera) 	<p>Dette har vi noe av i alle barnehager. Ønskes mer har førskolelærer Karin West et godt utvalg</p> <p>Idrettsveien 43 5052 Bergen Tlf: 55 29 62 25</p> <p>(Eventyr, sanger, samtalebilder m.m)</p>
5. Språkposer	6. Tegnesaker	7. Dukkehus	8. Diverse
<p>Metode utarbeidet av Marie-Louise Nyberg. Se egen side</p> <p>I posene feks:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Frukt, grønnsaker 2. Dyr, leker, farger 3. Klær 4. Fremkomstmidler 5. Kjøkkenredskap 6. Ja, alt barna skal lære om 	<p>En tegnestund hvor de voksne er aktivt med er god språkopplæring</p> <ul style="list-style-type: none"> - Fargeblyanter og ark - Flipover til store tegninger - Whiteboard med tusjer (Ikea har fine små) <p>Fint å ha også når vi voksne tegner og forklarer for barna.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Dukkefamilier (Riktige leker har familier fra ulike land) - Dukkemøbler - Dukkeklær - Dukkekjøkkenutstyr <p>Dette er det mosomt å leke med og mange viktige ord å lære.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Globus, kart : Hvor er landene våre. - Speil, ansiktet vårt har ulike deler og det kan utrykke våre følelser - Flagg, ha flagg fra barnas hjemland + norsk - Ting fra barnas hjemland - Bøker fra barnas hjemland

Metodiske ideer

Vi som jobber i barnehagene har forskjellige interessefelt og ulike måter vi liker å jobbe på. Vi ønsker med dette å vise at man kan få i gang god språkopplæring ut i fra mange forskjellige innfallsvinkler.

- **Bevegelsesgrupper:** Gym og bevegelsesaktiviteter er en god arena for å lære språk. Hva heter kroppsdelenes våre, hva heter bevegelsene vi gjør (rulle, hoppe etc.), begreper (opp, ned, bakover, under etc.) det er viktig at vi tenker multisensorisk, la barn barna få ta i bruk alle sanser når de skal lære seg norsk.
- **Turer:** Vi kan snakke om alt vi ser rundt oss (konkreter), vi kan gjøre ting sammen (samle blader i skogen, handle varer i butikken, etc.)

- **Musikk og sang:** I barnehagen lærer vi mange sanger, det er viktig at flerspråklige barn får en god gjennomgang av tekstene og en forklaring på hvordan ordene uttales og hva de betyr. Bruk også konkreter/ hva er det teksten handler om. Vi bør også ha sanger på barnas morsmål som alle barna i barnehagen kan lære seg. De flerspråklige barna skal være stolte av sitt eget språk.
- **Lekegrupper:** Lek i smågrupper med aktive voksne som har språk i fokus gir god språkopplæring og hjelper barna til å knytte sosiale bånd. (bygge vennskap/relasjoner)
- **Hånddukker og kosedyr som snakker:** Dette er et godt redskap for å skaffe seg barnas oppmerksomhet. Når barna har fokus og er interresserte lærer de mer. Kosedyrene kan snakke om språk, vise frem ting eller be om hjelp fra barna (hva er dette, hva skal den brukes til etc.)
- **Drama:** Gjennom drama får barna aktivt være med i det som skjer. Når man dramatiserer et eventyr er ting mye lettere å forstå enn når en voksne bare forteller det muntlig.

Språkgrupper: Mye språkopplæring foregår i det daglige i barnehagene, men vi ser at barnas norskferdigheter ikke er gode nok når de kommer over i skolen. Det er derfor nødvendig at vi setter opp faste tider til språkgrupper på ukeplanen. Her bør man kunne samarbeide på tvers av avdelingene. Tenk barnas ferdigheter og del inn i grupper etter nivå, slik at språkopplæringen blir god for alle barna. I språkgruppene vi kan gjennom å bruke bøker, spill, lek, samtalebilder, hånddukker, språkposer osv gi barna en viktig støtte i deres prosess med å lære seg norsk.

Den magiske språkposen

Marie-Louise Nyberg er en svensk språkkonsulent og førskolelærer som har skrevet boken "Språkstimulering i barnehagen".

Hun slår fast:

- Glade trygge barn lærer lett
- Språktrening skal være morsomt. Den voksne må formidle glede
- Barn bør få oppleve det nye språket med alle sine sanser.
- Se - lytte - kjenne - føle - oppleve - smake - snakke - synge
- Vi skal leke inn de nye ordene

Det å jobbe tredimensjonalt gjør at språket blir en levende opplevelse. Derfor benytter hun seg av "språkposer", "sangposer", "begrepsposer" og "eventyrposer". Det hun vil vise frem og lære barna har hun med seg i poser. Vakre poser fylt med hemmeligheter blir magiske og spennende. Barn elsker spenning og overraskelser.

Opplegget bygger på TPR-metoden (Total Physical Response), som er utviklet i USA. Rett oversatt betyr TPR "å svare med kroppen".

Barna behøver ikke å si noe på det nye språket før de er klare til det, men språktreningen er viktig fra starten. Metoden baserer seg på oppfordringer og barnet svarer gjennom å utfører handlinger. Eks. "Kan du peke på eplet" barnet får da oppleve mestring, selv om det ikke kan si eple, eller husker at det heter eple.

Nyberg anbefaler grupper med 4-5 barn, treningsøkter på 10 - 20 minutter, 4 -5 ganger pr. uke. I boken har hun også med et ferdig metodisk opplegg for språkgrupper.

Vi anbefaler hennes bok. Den kan bestilles på denne adressen:

M-L Nyberg Språkkonsulent,
Lammholmbacken 214,
127 43 Skarholmen, Sverige

Tlf: +46 08 740 05 37 Faks: +46 08 740 05 3

Grunnleggende begreper

Magne Nyborg forsker ved Universitetet i Oslo, var opptatt av språk og begrepsinnlæring. Han mener noen begreper er viktigere enn andre og at man bør starte innlæringen før barna begynner på skolen. Dette er en metode som har hjulpet mange barn med lærevansker, og bør være nyttig også for norskopplæring av flerspråklige barn.

De grunnleggende begrepene:

1. Farge	8. Brukes til/funksjon	15. Stoff
2. Forandring	9. Lyd/språklyd	16. Egenskaper
3. Antall	10. Retning	17. Overflate
4. Form	11. Mønster	18. Fart
5. Størrelse	12. Temperatur	19. Lukt
6. Stilling	13. Tid	20. Smak
7. Plass	14. Vekt	

Alt vi ser har en farge, en form, en størrelse, en plass osv. Barn som strever med språket forstår ikke alltid meningsinnholdet. Ved at vi voksne bruker disse begrepene bevisst i hverdagssituasjonene eller fletter dem inn i eventyr og fortellinger (eks. Tre bukkene bruse) vil barna få hjelp til å forstå språket bedre.

Magne Nyborg har også utarbeidet en systematisk metode for innlæring av begrepene.

Anbefalt litteratur

Valvatne og Sandvik	kap.7 Barn, språk og kultur, kap.5 Barns språkutv. muntlig og skriftlig
Barnehagefolk.	Nr 4. 2002
Astrid Øygarden Mjelve	Hør på maken

Astrid Øygarden Mjelve	Antirasistisk arbeid i barnehagen
Løken og Melkeraaen	Språkstimulering med flerspråklige barn
An Magritt Hauge	Leseverk for småskolen
Walid al-Kubaisi	Rasisme forklart for barn
Anti-rasistisk Senter	Flerkulturelle kalendere. Gir god info om alle høytider og nasjonaldager
Marie Louise Nyberg	Den magiske språkposen har skjema for observasjon
UDI	Informasjonshefter om enkeltland
http://www.lu.hio.no/adm/bjerkeprosjektet/index.htm	
http://skolenettet.no/flerkulturell Her finner du veiledningsheftet "Barn i flerspråklige familier", samt mye annet aktuelt stoff om temaet.	

Litteratur om de ulike land.

Bibliotekarene er gode støttespillere, du kan avtale et møte og få hjelp til å finne frem til litteratur. Bøker som omhandler foreldresamarbeid, eventyr eller informasjon om ulike land, flaggene deres osv.

De norske bøkene er fullgode å bruke, men finner du gode bøkene fra barnets opphavsland bygger du opp barnets selvfølelse, identitet og trygghet.

Det kommer nye bøker hele tiden slik at å lage en utførlig liste kan være begrensende. Vi nevner her noen og oppfordrer dere ellers til å ta kontakt med bibliotekene.

- "Land i Afrika" - Omhandler flere land i Afrika og viser gode bilder av flaggene deres.
- "Et nytt land" - Handler om et somalisk barn som kommer til Norge. Forfatter: Hoffman.

- "Barn som meg" - Faktaforlaget, handler om tradisjoner i andre land og er en serie med mange ulike land.

Mange barn av utenlandsk opprinnelse er født i Norge, dette bør vi også tenke på når vi velger bøker. Mange utfordringer kan også løses ved bruk av gode norske barnebøker, som Thomas og Emma-bøkene.

Når det gjelder adoptivbarn kan adopsjonsforeningene være behjelpelige med litteratur fra de land barna blir adoptert fra.